O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARAQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi:
№ BD-60310300-1.23
2024 yil "10" R

"TASDIQLAYMAN"
SamDU rektori:
________ R.I.Xalmuradov
2024 yil "__" ________

MEHNAT VA MUHANDISLIK PSIXOLOGIYASI

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 300000 – Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot

Ta'lim sohasi: 310000 – Ijtimoiy va xulq atvorga mansub fanlar

Ta'lim yo'nalishi: 60310300 – Psixologiya

Fan/modul kodi MMPS1704		O‘quv yili 2027-2028	Semestr 7	ECTS-kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy		Ta’lim tili o‘zbek O‘zbek/Rus		Haftadagi dars soatlari 4
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Mehnat va muhandislik psixologiyasi	52	68	120

2.

I. Fanning mazmuni

Fanni o‘qitishdan maqsad - mehnat va muhandislik psixologiyasining asosiy muammo va vazifalarini, uning sohalari tizimini tushunish va malakali ishchilar tayyorlash yuzasidan olib boriladigan pedagogik faoliyatga o‘z ixtisosi bo‘yicha ularni hal qilishda bevosita ishtirok etish.

Fanining vazifasi - talablarni mehnat psixologiyasidan bilimlarning nazariy asoslarini va inson taraqqiyoti qonuniyatlarini tadqiq etish uchun amaliy materiallar bilan qurollantirish.

Mehnat psixologiyasining nazariy asoslarining talabalar tomonidan ongli ravishda o‘zlashtirishning mazkur fan amaliyoti bilan tanishish mustaqil bilim olish muhimligini anglash.

II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-Mavzu: Mehnat psixologiyasi fanining vazifasi va ahamiyati

Mehnat psixologiyasining predmeti va uning mohiyati. Mehnat psixologiyasining paydo bo‘lishi va rivojlanishi mehnat psixologiyasining boshqa fanlar bilan aloqadorligi. Mehnat psixologiyasi tadqiqot metodlari haqida umumiy tushuncha mehnat faoliyatini o‘rganish metodi. Trenajor metodi. Mehnat operatsiyalarni obyektiv qayd etish. Faoliyat mahsullarini tahlili metodi. Mehnat jarayonlarini modellashtirish metodi. Tarjimai hol metodi. Anketa metodi. Xronometrik metodi. Test metodi. Mehnat va muhandislik psixologiyasi fanining predmeti maqsadi va vazifasi.

2-Mavzu: Mehnat jamoasi va uning shakllanishi

Jamoa haqida umumiy tushuncha. Jamoa va guruh. Guruhning funksiyalari. Jamoaning shakllanishi. Jamoadagi shaxslararo munosabatlar. Jamoalararo sog‘lom muhit yaratish. Jamoani boshqarish usullari.

3-mavzu: Psixologik professiografii

Professiografiya haqida umumiy tushuncha. Professografiyaning maqsadi. Professigrafiya tahlili. Professogrammaning mazmuni. Professiogramma tuzulishiga qo‘yilgan talablar. Professigrafiya sohalari. Professiografiya oldidagi zamonaviy muammolar va vazifapar.

4-mavzu: Mehnat psixologiyasi ekspertizasi

Mehnat ekspertizasining tashkiliy masalalari. Mehnat faoliyatining barcha turlarida mehnat ekspertizasining asosiy vazifalari. Mehnat ekspertizasining obyekti. Proktiv va regroaktiv mehnat jarayoni.

5-mavzu: Kasb tanlashga yo‘naltirish va kasb tanlash

Kasb tanlashga yo‘naltirish va kasb tanlash tushunchalarining mazmuni. Kasbga yo‘naltirishning ahamiyati. Kasbga yo‘naltirishning muammolari. Kasbga yo‘naltirishda maktab, ota-ona va mehnat jamoalarining o‘rni. Kasbiy targ‘ibot. Kasb bo‘yicha maslahatlar o‘tkazish. Turli kasblarni insonga qo‘yadigan talablari. Kasb tanlashning usullari. Kasbiy qobilyatlar va ularni aniqlash. O‘quvchining kasbga bo‘lgan axloqiy motivlari.

6-mavzu: Kasbga ko‘nikish va uning psixologik masalalari

Kasbga ko‘nikish haqida tushuncha. Organizmning ishlab chiqarish muddati va mehnat rejimiga moslashish tarzidagi biologik ko‘nikish, sotsial ko‘nikish, psixologik ko‘nikish. Kasbga ko‘nikish bosqichlari: tanishtirish bo‘yicha, kasbga tayyorlov bosqichi, shaxsning korxona ishchilari muhitiga singdirish bosqichi. Kasbga ko‘nikish shartlari. Kasbga ko‘nikishning psixologik masalalari.

7-mavzu: Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi

Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi haqida tushuncha. Ishlab chiqarish muhiti. Mehnatni ilmiy tashkil qilish haqida tushuncha. Mehnatga layoqadlilik va mehnat unumdorligini ta’minlovchi omillar. Mehnatni noto‘g‘ri tashkil etish bilan bog‘liq bo‘lgan zararlar. Ish joyining yoritilishi ishlab chiqarish muhitining omili sifatida. Yorug‘likni sensor maydoni. Ish joyining sensor va ixtiro hamkorlik maydonlari bilan birgalikda mehnat jarayonida inson bilan o‘zaro hamkorlik qiladigan muhim ishlab chiqarish muhitlari.

8-9-mavzu: Mehnat rejimi va uning psixologik mohiyati

Mehnat rejimi haqida umumiy tushuncha. Mehnatdagi charchoqdan dam olish. Psixogigiyena. Psixopotologiya haqida tushuncha, charchash, uning psixofiziologik mazmuni. Kasbiy toliqish. Ishga yaroqlilik tushunchalari. Toliqish va o‘ta toliqishning sabablari. O‘ta toliqishning

oldini olishda dam olishning o'rni va uni tashkil etish psixologiyasi.

10-mavzu: Mehnat sifati va uni ta'minlashning psixotexnologik masalalari

Mehnat sifati haqida tushuncha. Mehnat sifatini ta'minlashning psixologik omillari. Mehnat xavfsizligiga erishish yo'llari. Avariya sabablari va ularni turlari. Avariya sabablarini aniqlash metodlari (analitik, statistik, tajriba metodlari) harakatlarining sabablari va ularning bartaraf qilish. Xato xarakatlarning turlari.

11-mavzu: Muhandislik psixologiyasi mehnat psixologiyasi sohasi sifatida

Muhandislik psixologiyasi fani haqida tushuncha. Muhandislik psixologiyasi fanining muammolari, vazifalari. Texnikani insoniylashtirish tushunchasi. Texnikani insonning psixologik xususiyatlariga moslashtirish metodlari. Muhandislik psixologiyasi va texnika estetikasi tushunchalari. Insonning ishlab chiqarish texnikalari bilan hamkorliki. Inson mashina sistemasi.

12-mavzu: Inson va mashina hamkorligi

Inson va mashina hamkorliki. Ishlab chiqarish jarayonida operator ishining obyektlari. Mehnat faoliyatida operatorining vazifalari. Operator faoliyatining psixologik tuzulishi. Inson va mashina sistemasida axborot almashishi. Mashina xossasining ishchi faoliyatiga ta'sir etishi. Inson va mashina hamkorlikining tuzilishi materialiga ishlov berishda mumkin bo'lgan harakat usullarini tanlash yo'li bilan faoliyatning obyektiv vazifasini fikran aniqlash yeki ishlov berish texnalogiyasida aytilganlarni xotirada qayta tiklash, xarakatlar tartibi haqida bir fikrga kelish hamda ularning natijalarini oldindan bilish va boshkalar.

13-mavzu: Mehnat faoliyatida sensomotorik talablar

Psixomotorikaning xususiyatlari. Mehnat faoliyatining sensomotorik komponentlari. Mehnat faoliyati asbob-uskunalarini idrok etish. Asbob-uskunalarning shakllari va ularni joylashtirishda qo'yiladigan psixologik talablar. Inson faoliyati, operator faoliyati va ularning maqsadi. Mehnat faoliyati, operator maqsadi va normalari. Asosiy operatorning faoliyati. Operatorning aqliy va amaliy faoliyati. Sistema yoki tizim. Operator faoliyati klasifikatsiyasi. Tizim "Inson-mashina". Operator faoliyati xarakteri.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

1. Mehnat psixologiyasi fanining predmeti, vazifasi va ahamiyati:
2. Mehnat psixologiyasi metodlari va ularning mohiyati.

3. Mehnat jamoasi va uning shakllanishi.
4. Psixologik professiografiya.
5. Mehnat ekspertizam.
6. Kasb tanlashga yo'naltirish va kasb tanlash.
7. Kasbga ko'nikish va uning psixologik masalalari.
8. Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi.
9. Mehnat rejimi va uning psixologik mohiyati.
10. Mehnat sifati va uni ta'minlashning texnologik masalalari.
11. Muhandislik psixologiyasi mehnat psixologiyasi sohasi sifatida.
12. Inson va mashina hamkorligi.
13. Mehnat faoliyatida sensomotorik talablar.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Mehnat psixologiyasi fanining predmeti, vazifasi va ahamiyati:
2. Mehnat psixologiyasi metodlari va ularning mohiyati.
3. Mehnat psixologiyasi va ergonomika.
4. Mehnat sifatini ta'minlashning psixologik omillari.
5. Operator faoliyatining psixologik tuzilishi.
6. Mehnat sifatini ta'minlashning psixologik omillari.
7. Inson-mashina tizimi. Toliqish va o'ta toliqishning sabablari.
8. Professogramma va uni ishlab chiqish talablari.
9. Kasbiy faoliyat va kasbiy qobiliyatlar.
10. Mehnat faoliyatidagi shaxsning individual psixologik xususiyatlari.
11. Mehnat faoliyati va psixik jarayonlar.
12. Mehnat jamoasi va uning shakllanishi.
13. Psixologik professiografiya.
14. Mehnat ekspertizasi.
15. Kasb tanlashga yo'naltirish va kasb tanlash.
16. Kasbga ko'nikish va uning psixologik masalalari.
17. Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi.
18. Mehnat rejimi va uning psixologik mohiyati.
19. Mehnat sifati va uni ta'minlashning texnologik masalalari.
20. Muhandislik psixologiyasi mehnat psixologiyasi sohasi sifatida.
21. Inson va mashina hamkorligi.
22. Mehnat faoliyatida sensomotorik talablar

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

3.	**V. Fan o‘qitilishing natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)** Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba: • inson va mehnat, mehnat psixologiyasining asosiy muammolari; professiografiya muammolari; muhandislik psixologiyasi; kasbiy faoliyatda stress va konfliktlar; kasbiy ta’limning o‘ziga xosligi; shaxs va kasbiy o‘zini-o‘zi anglash psixologiyasi; amaliy psixologiya; kasb psixologiyasi muammolarini; mehnatning psixologik jihatlarini; mehnat subyekti strukturasi, kasb modeli, mutaxassis modeli haqida tasavvurga ega bo‘lishi; • kasb va kasb klassifikatsiyalariga yondashuvlarni; professiografiya, professiogramma, psixogramma tushunchalarini; proforientatsiya, profkonsultatsiyani va psixogigiena tushinchalarini; mehnat jamoasi; mehnat ekspertizasini; kasbga ko‘nikish va uning psixologik jihatlarini; mehnatni tashkil qilish psixologiyasini; mehnat rejimi va uning psixologik mohiyatini; inson va texnika hamkorlikini; mehnat sifati va uni ta’minlashning psixologik jihatlarini; texnikaning insoniylashtirish mohiyati haqida ko‘nikmalarga ega bo‘lishi; • mehnat faoliyatida sensomotorik talablarni; F.U.Teylorning ilmiy boshqaruv kontseptsiyasini tatbiq etish; F.U.Teylor tizimi va printsplaridan amaliy foydalanish; V.N.Myashevning ergologiya va ergotexnika haqidagi qarashlarini amaliy qo‘llash; mehnat motivatsiyasi kontseptsiyasini tatbiq etish malakalariga ega bo‘lishi kerak.
4.	**VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari.** • ma’ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo‘libishlash va himoya qilish uchun loyihalari.
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar.** 1. E.G‘. G‘oziyev Umumiy psixologiya (darslik) Toshkent 2020 yil “Asian Book House” nashiryoti

	2. E.G‘. G‘oziyev Ontogenez psixologiyasi (o‘quv qo‘llanma) Toshkent 2020 yil “ NIF MSh” nashiryoti 3. A.K. Shamshetova, R.N. Melibayeva, X.E. Usmanova, I.O. Xaydarov Umumiy psixologiya (o‘quv qo‘llanma) Toshkent 2018 yil “Barkamol fayz media” nashiryoti 4. O.S.Qodirov Umumiy psixologiya (o‘quv qo‘llanma) Samarqand 2022 yil “Sam DU” nashiryoti 5. Z.T. Nishanova Psixologik xizmat. (o‘quv qo‘llanma) Toshkent 2007 yil “Yangiyul poligraph service” nashiryoti. 6. N.S.Jo‘rayev, D.A. Saliyeva, N.A.Sultonova, Psixologiya tarixi (Darslik) Toshkent 2019 yil. 7. O.S.Qodirov, Sh.Hotamov, Ijtimoiy psixologiya (Darslik) Samarqand 2023 yil 8. P.I.Ivanov, M.E. Zufarova, Umumiy psixologiya (Darslik) Toshkent 2018 yil. 9. P.I.Ivanov, M.E. Zufarova, Umumiy psixologiya (Darslik) Toshkent 2008 yil. **Qo‘shimcha adabiyotlar** 1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” to‘g‘risidagi PF-60-sonli Farmoni. – Toshkent. - 243 b 2. Асеев В.Е. Преодоление монотонности труда в ппромышленности. М., 2016 3. Геллерштейн С.Е. Чувство времени и скорость двигательных реактсий. - М., 2017. 4. Goziyev E.G Psixologiya metodologiyasi, Toshkent, 2012 5. Goziyev E.G. Sotsial psixologiya, Toshkent, 2013. 6. Goziyev E.G. Pedagogik psixologiya, Toshkent, 2015. 7. Barotov Sh.R. Umumiy psixologiya. -Toshkent. Darslik.: “Navro‘z” nashriyoti, 2020. – 401 b. **Axbarot manbalari.** 1. http://textshare.tsx.org 2. http://www.mgirno.ru/fileserver/ 3. http://www.ssu.runnet.ru/... 4. http://www.philol.msu.ru/~rlc2001/ru/sch 14.htm 5. http://psixologiyabuxdu.uz/ 6. http://elib.buxdu.uz/ 7. http://ziyonet.uz/
7.	Fan dasturi Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti O‘quv-uslubiy kengashining 2024-yil 16-avgustdagi 301-ij buyrug‘i asosida 1-son bayonnomasi bilan ma’qullangan.

8.	Fan modul uchun mas'ullar: Sharof Rashidov nomidagi SamDU, "Amaliy psixologiya" kafedrasi o'qituvchilari; dots.S.Sh.Ummatova, ass.Sh.A.Kuchiboyev va ass. F.F. Akilovlar.	
9.	Taqrizchilar: SamDU, "Amaliy psixologiya" kafedrasi mudiri, dots.O.S.Qodirov Samarqand davlat tibbiyot universiteti Pedagogika-psixologiya kafedrasi dotsenti D.U.Mamadiyorova	

Rais: dots. M.Normamatova

Kafedra mudiri: dots. O.S.Qodirov

Fakultet dekani: dots. A.Q. Aymatov

"TASDIQLAYMAN"

SamDU o'quv ishlari bo'yicha prorektori:

_______ **A.S.Soleev**

"___" _______ 2024-yil

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti "Amaliy psixologiya" kafedrasi dotsenti S.Sh.Ummatova tomonidan tayyorlangan "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" faniga tuzilgan fan dasturiga

T A Q R I Z

"Mehnat va muhandislik psixologiyasi" fanida fan dasturi oliy ta'lim muassasasida o'quv jarayonlarini tashkil etishda talabalarga "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" bilimlar berish, har bir inson va butun bir jamiyat psixik salomatligini saqlab qolishga mo'ljallab tuzib chiqilgan. Fan dasturi oliy ta'lim muassasalarida fanni tashkil etishda fanning vujudga kelish tarixi, dolzarbligi, maqsad va vazifalari, fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakaga qo'yilgan talablar, fanning mohiyati ochib berilgan. Fan dasturida fan yuzasidan mavzular ketma-ketligi, fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar hamda murakkablik darajasi ishlab chiqilgan. Bundan tashqari talabalarga shaxsning bilish jarayonlari, hissiy-irodaviy sifatlari, individual-psixologik xususiyatlari, ichki regulyatsiya, shaxs va faoliyat shuningdek, kasbiy ko'nikmalar va ilmiy dunyoqarashni shakllantirish muammolariga alohida e'tibor qaratilgan.

Talabalarga "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" fanining predmeti, maqsad va vazifalari, fanning yuzaga kelish tarixi, ushbu fan taraqqiyotiga turli olimlarning qo'shgan hissasi, miya va psixika, psixikaning nerv-fiziologik asoslari, shaxs, faoliyat, kognitiv jarayonlar, jumladan, diqqat, xotira, xayol, sezgi, idrok, nutq, tafakkur jarayonlari, shaxsning hissiy irodaviy sifatlari hamda individual psixologik xususiyatlariga doir umumiy bilimlar shakllantiriladi. Fan dasturi tayyorlash davomida oliy ta'lim sifatini ta'minlash jarayonlarida ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganib chiqqan holda oliy ta'lim tizimida fanning yutuqlarini tatbiq etish yuzasidan mavzular ishlab chiqilgan. Oliy ta'lim tizimi, universitetda ta'lim sifatini ta'minlashda hozirda mavjud bo'lgan real mavzular muammolari aniqlangan va tavsiyalar berilgan.

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti "Amaliy psixologiya" kafedrasi dotsenti S.Sh.Ummatova tomonidan tayyorlangan "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" faniga tuzilgan fan dasturini chop qilish va Psixologiya (barcha) bakalavriyat ta'lim yo'nalishi talabalariga dars o'tishda mutaxassislik fani sifatida foydalanish mumkin.

Samarqand davlat tibbiyot universiteti
Pedagogika-psixologiya kafedrasi dotsenti,
Psixologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD): **D.U.Mamadiyarova**

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti "Amaliy psixologiya" kafedrasi dotsenti S.Sh.Ummatova tomonidan tayyorlangan "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" faniga tuzilgan fan dasturiga

T A Q R I Z

Ushbu fan dasturi oily ta'lim muassasasida o'quv jarayonlarini tashkil etishda talabalarga "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" bilimlar berish, har bir inson va butun bir jamiyat psixik salomatligini saqlab qolishga mo'ljallab tuzib chiqilgan. Fan dasturi oily ta'lim muassasalarida fanni tashkil etishda fanning vujudga kelish tarixi, dolzarbligi, maqsad va vazifalari, fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakaga qo'yilgan talablar, fanning mohiyati ochib berilgan. Fan dasturida fan yuzasidan mavzular ketma-ketligi, fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar hamda murakkablik darajasi ishlab chiqilgan. Bundan tashqari talabalarga shaxsning bilish jarayonlari, hissiy-irodaviy sifatlari, individual-psixologik xususiyatlari, ichki regulyatsiya, shaxs va faoliyat shuningdek, kasbiy ko'nikmalar va ilmiy dunyoqarashni shakllantirish muammolariga alohida e'tibor qaratilgan.

Fan yuzasidan talabalarga "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" fanining predmeti, maqsad va vazifalari, fanning yuzaga kelish tarixi, ushbu fan taraqqiyotiga turli olimlarning qo'shgan hissasi, miya va psixika, psixikaning nerv-fiziologik asoslari, shaxs, faoliyat, kognitiv jarayonlar, jumladan, diqqat, xotira, xayol, sezgi, idrok, nutq, tafakkur jarayonlari, shaxsning hissiy irodaviy sifatlari hamda individual psixologik xususiyatlariga doir umumiy bilimlar shakllantiriladi. Fan dasturi tayyorlash davomida oliy ta'lim sifatini ta'minlash jarayonlarida ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganib chiqqan holda oliy ta'lim tizimida fanning yutuqlarini tatbiq etish yuzasidan mavzular ishlab chiqilgan. Oliy ta'lim tizimi, universitetda ta'lim sifatini ta'minlashda hozirda mavjud bo'lgan real mavzular muammolari aniqlangan va tavsiyalar berilgan.

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti "Amaliy psixologiya" kafedrasi dotsenti S.Sh.Ummatova tomonidan tayyorlangan "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" faniga tuzilgan fan dasturini chop qilish va Psixologiya (barcha) bakalavriyat ta'lim yo'nalishi talabalariga dars o'tishda mutaxassislik fani sifatida foydalanish mumkin.

Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand davlat universiteti
"Psixologiya" kafedrasi mudiri,
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent **Qodirov Obid Safarovich**